

УДК 330.332:338.43 (47)

ЛІЗИНГ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Чернюк Л.Г., д.е.н., професор, Інститут
демографії і соціальних досліджень НАН України

Розглянуто питання комплексного розвитку сільських територій, визначено особливості і характер нових форм підприємницької діяльності, зокрема лізингу. в цьому процесі. Розкрито роль і значення лізингової діяльності в забезпеченні ефективності агропромислового виробництва, розбудові сільських територій, створенні нормальних умов життєдіяльності сільського населення.

Ключові слова: сільська територія, лізинг, лізингові операції, інвестиції, агропромислове виробництво, устаткування.

Вступ. Поглиблення економічних, соціальних, демографічних та екологічних диспропорцій, новітні тенденції і проблеми трансформаційного періоду зумовлюють необхідність комплексного розвитку країни та її регіонів, зокрема їх сільських територій, де проживає 14,3 млн. осіб (31,3% загальної чисельності населення), забезпечення повноти і раціонального використання їх внутрішнього потенціалу для підвищення ефективності виробництва та рівня добробуту населення. Проблема розвитку і територіальної організації сільських територій та оптимізації діяльності їх населення актуалізувалась після реформування відносин власності на землю, запровадження інституту приватної власності на земельні ділянки й вільного підприємництва в сільському економічному просторі. В умовах ринкового господарювання виникають і формуються нові підприємницькі структури, оновлені територіально-виробничі утворення вертикально-горизонтального характеру, прогресивні види і форми виробничої діяльності. Однією із раціональних форм підприємницьких структур в сільській місцевості, де розвинуте сільськогосподарське виробництво та функціонують агропромислові комплекси, є лізинг.

Питанням розвитку сільських територій присвячено значне коло робіт вітчизняних вчених (Бутко М.П., Данилишин Б.М., Долішній М.І., Паламарчук М.М., Лисенький А.С., Мазур А.Г., Саблук П.Г.), які є вагомим підґрунтям в системі удосконалення регіонального розвитку. Але розбудові сільських територій шляхом активізації підприємницької діяльності, зокрема лізингових операцій, приділено недостатньо уваги. Цю нішу є спробв в деякій мірі заповнити даною статтею.

Результати дослідження. Лізинг як нова прогресивна форма підприємницької діяльності є комплексом майнових і економічних відносин, які виникають у зв'язку з придбанням у власність майна з наступною передачею його в тимчасове користування за відповідну платню. Це вид фінансових послуг, пов'язаних з кредитуванням, придбанням основних засобів виробництва. По суті лізинг є довгостроковою орендою майна з наступним правом викупу, яка володіє деякими податковими преференціями. В сучасному розумінні в

агропромислового виробництва лізинг - це форма інвестування капіталу у вигляді довгострокової оренди технічних засобів, умови якої обумовлені лізинговою угодою.

Варто вказати, що нові форми підприємництва і ринкової економіки створюються на фоні занепаду села і сільськогосподарського виробництва, виникають нові кризові явища, які свідчать про зниження платоспроможного попиту, погіршення середовища проживання селян, деградацію та порушення екологічної стійкості територій, загрози продовольчої безпеки. Нині більшість агровиробників потерпає від нестачі коштів для інвестування в основні і оборотні виробничі засоби, все більше загострюється проблема пошуку джерел інвестування. Знос основних засобів виробництва організацій агропромислового напрямку складає більше 50%, машин і устаткування 52%, транспортних засобів до 60%. Вибуття основних засобів перевищує їх введення в 4,5 раз, тому проблеми оновлення основних засобів виробництва залишається гострою. В цьому плані лізинг є одним із важливих важелів, з яким пов'язано оновлення техніки і технологій, активізація інвестиційної діяльності в сільськогосподарському виробництві. Аналізу лізингових операцій як прогресивної форми залучення інвестицій передуює розкриття змісту самого поняття сільська територія як базису підприємницької діяльності в агропромислового виробництві.

Сільська територія – складне, системне, просторове утворення багатоцільового призначення, що покликане гармонійно поєднувати соціум із його культурною та духовною спадщиною, наявну кількість потенціалів конкретної сільської території, взаємовідносини та зв'язки, що виникають між ними, а також фактори, які впливають на становлення і розвиток українського села. Основний підхід до визначення сутності сільської території пов'язується з наявними ресурсами праці, тобто кількістю населення. Сільська територія – це територія села та природно-ресурсного потенціалу його господарської діяльності, а також населення, що проживає на конкретно виокремленій території. Системоутворюючим елементом сільських територій є населення в його виробничому, споживчому, самоврядному вимірах. Іншими їх елементами є поселення (просторове розміщення певних об'єктів, місце життєдіяльності його мешканців), виробничий комплекс, землі сільськогосподарського і іншого призначення, соціальна сфера, інфраструктура, природне середовище (в межах і поза межами поселення). Так як основою розвитку сільських поселень є сільськогосподарське виробництво, то особливо важлива роль при взаємодії різнобічних факторів в активізації його функціонування належить лізинговій діяльності, яка забезпечує належний рівень матеріально-технічного його забезпечення.

У світовій економіці лізинг почав стрімко розвиватись як новий напрям інвестиційної діяльності в 11 половині ХХ століття. В Україні до 1997 року лізинг як реальна економічна категорія майнового найму не існувала, але з прийняттям Закону України «Про лізинг» були сформовані принципові фактори лізингової діяльності, а в кінці 50-років – були створенні передумови для реалізації лізингової форми введення господарювання. Найбільший попит на лізинг мав і нині має транспорт та сільськогосподарське виробництво, він як економічно-правові стосунки з приводу здавання майна в найм, являє собою новий

ефективний напрям інвестиційної діяльності.

Шляхом застосування лізингових операцій в світі реалізується біля 15% інвестицій і майже 35% інвестицій в країнах з розвинутою економікою. На сьогодні в Україні питома вага лізингу в інвестиціях складає до 10% з річним обсягом лізингових операцій на суму до 1 млрд. дол. США, а із загального їх обсягу лише 20% лізинговий інвестицій є інноваційними. Подальша активізація інвестиційної діяльності, пошук нових шляхів розвитку інвестиційної діяльності зумовили доцільність впровадження лізингу, особливо в агропромисловому виробництві. В умовах переважання в господарствах цього напрямку застарілої техніки, лізинг є основним шляхом впровадження в сільськогосподарське виробництво нових технологічних засобів, сучасної технології, він створює умови для прибуткового введення виробничої діяльності. Придбання основних засобів виробництва у формі лізингу дозволяє знизити податкове навантаження сільськогосподарських підприємств.

Варто відмітити, що за роки реформування економіки різко скоротились інвестиції в основний капітал аграрного сектору, обсяги придбання тракторів сільськогосподарськими товаровиробниками скоротились в 15 разів, зернових комбайнів - в 14, а вантажних автомобілів – в 21 раз. Слабо розвинутим поки що є лізинговий ринок, хоча на ринку сільськогосподарської техніки уже бере участь більше 130 підприємств і конструкторських бюро. Слабкість лізингового ринку обумовлена нестачею у споживачів сільськогосподарської техніки коштів, тому зростає роль держави щодо фінансової підтримки цих виробників і необхідність збільшення її обсягів. Адже, хоча загальна сума дотацій і компенсацій дещо зростає, їх частка у фінансових витратах бюджетів різних рівнів знижується, що негативно впливає на розвиток аграрного сектору і загалом сільських територій. Формування розвитку лізингових відносин в агропромисловому виробництві надасть змогу вирішити питання подальшої активізації інвестиційного процесу, оновлення виробничого капіталу, випуску конкурентоспроможної продукції, поповнення бюджету коштами і подальшої стабілізації економіки. Лізинг дозволяє при мінімальних одноразових затратах придбати сучасне устаткування і техніку в достатній кількості. При ньому можливе застосування механізму прискорення амортизації, що дозволяє максимально швидко відновити через собівартість інвестиційні затрати, сприяти розбудові сільських територій, забезпечити нормальні умови життєдіяльності сільських жителів.

Сільське населення, вписуючись в загальнореспубліканський вектор соціально-економічного розвитку, характеризується своєю статево-віковою структурою, специфікою територіальної локалізації, працересурсним потенціалом, кваліфікацією, які не тотожні міському населенню і мають значні розбіжності. Значні відмінності в рівні розвитку сільської і міської місцевості, в доходах і умовах праці та життєдіяльного середовища населення міст і сіл обумовлюють необхідність розробки і впровадження комплексу економічних, організаційних, управлінських заходів по подоланню наявних нерівностей і, насамперед шляхом розвитку малого і середнього бізнесу, лізингової діяльності.

Першочерговим в системній організації заходів подолання наявних нерівностей сільського і міського соціуму повинна бути розробка політики сільського розвитку з врахуванням прогресивних форм ринкового характеру, яка

є територіальною за визначенням і спрямована на відтворення людського, ресурсного, виробничого, соціального потенціалу сільських територій, покращення життєвого середовища. Цілями державної політики стійкості сільського розвитку в системі організаційно-економічного механізму забезпечення комплексного розвитку сільських територій можна визначити: підвищення добробуту та якості життя сільських жителів; зростання ефективності сільської економіки і ролі сільського господарства в суспільногосподарському комплексі країни; уповільнення процесу депопуляції і стабілізація кількості сільського населення; раціональне використання природних ресурсів і збереження природного середовища; скорочення необгрунтованої міжрегіональної і внутрішньорегіональної диференціації рівнів життя сільського населення; формування системи унормування розвитку територій через паспортизацію, генеральні схеми планування територій; збереження сільських традицій і розвиток національно-культурного потенціалу села; оптимізація підприємницької діяльності, зокрема лізингових процесів у сільському господарстві.

Вирішення цих завдань в контексті державної політики сталого розвитку сільських територій, досягнення поставлених цілей вимагає: розширення зайнятості сільських жителів працездатного віку; диверсифікованості сільської економіки та розвитку альтернативних сфер діяльності в сільській місцевості; розвиток малого і середнього бізнесу; розширення доступу сільського населення до соціальних послуг; розвиток ринкової інфраструктури й підвищення доступу малих і середніх товаровиробників до ринків збуту сільгосппродукції; забезпечення доступу жителів села до ресурсів розвитку і подолання інформаційної ізоляції жителів села; зміцнення наукової і кадрової бази сільського розвитку; зміцнення і розвиток сільського самоврядування; зміцнення фінансової і правової бази сільського розвитку; розробка системи моніторингу розвитку сільських територій.

Варто сказати, що розвитку сільських територій притаманні негативні демографічні тенденції, які можуть бути змінені і усунені шляхом активної демографічної політики як складової політики сільського розвитку, яка враховує особливості розвитку сільського соціуму. Вона повинна орієнтуватись і бути спрямована на поступове скорочення депопуляційних регіонів, зміну способу життя сільського населення, проведення системної державної сімейної політики, підвищення рівня народжуваності й виховання дітей у відповідності з рівнем підвищення умов життєдіяльності і доходу сільського населення.

До основних заходів демографічної політики сільської місцевості слід віднести – посилення на основі реструктуризації економічної бази регулювання міграційними процесами; забезпечення рівномірного розподілу міграційних процесів по сільським територіям шляхом нормативно-правового улагодження і керування; створення умов для залучення висококваліфікованих спеціалістів і робочих кадрів у галузі агропромислового виробництва, зокрема в лізингову діяльність. Важливим у підвищенні стійкості сільських територій є диверсифікація сільської економіки й підвищення техніко-технологічного рівня агропромислового виробництва за рахунок активізації, насамперед, лізингових операцій, як основи створення нормальних умов життєдіяльності сільського населення на основі посилення дієвості і підвищення ролі Украгролізингу.

Важливою складовою державної політики розвитку сільських територій і населення, що проживає на них, є регулювання зайнятості і створення та розширення при його наявності ринку праці на селі. В комплекс цих заходів входять такі процеси як: відновлення і створення нових робочих місць; підтримка зайнятості в малих і середніх сільськогосподарських підприємствах, сільських фермерських господарствах та товарних господарствах сільського населення; розширення та нарощування робочих місць у соціальній сфері села та об'єктах інфраструктури; поглиблення діяльності діючих та створення нових агропромислових ринків та їх інфраструктури – зберігання, транспортування, збут сировини і продукції; збільшення робочих місць в несільськогосподарських сферах діяльності, їх організаційних формах, зокрема рекреаційного і природоохоронного напрямку; стимулювання соціально-економічного розвитку депресивних регіонів з високим рівнем безробіття.

Щодо соціальної і виробничої інфраструктури сільських територій, то напрямами їх подальшого розвитку в сфері суспільної і державної діяльності є кардинальне покращення середовища перебування і проживання в сільській місцевості; підвищення доступності сільських жителів до соціально-культурних і торгово-побутових послуг на основі розвитку стаціонарних, дистанційних форм обслуговування; забезпечення гарантій суспільного обслуговування по державним соціальним стандартам; подальший розвиток в сфері поліпшення середовища проживання сільського населення шляхово-транспортних комунікацій, створення нових прогресивних форм ринкового характеру, в тому числі і лізингових структур.

В розбудові сільських територій важливим є підвищення екологізації агропромислового виробництва, розвиток безвідходних технологій, що вимагає як створення нових технологій з мінімізацією утворення відходів в процесі виробництва, так і максимальну їх утилізацію. Це забезпечить протидію процесам деградації і деструкції природного середовища, виснаження продуктивних сил природи і суспільства в сільському соціально-економічному просторі.

Подоланню подальшого поглиблення руйнівних процесів на селі сприятиме поступове втілення в життя комплексу нормативно-правових і організаційно-економічних заходів щодо інвестиційно-інноваційної діяльності, посилення регуляторного впливу органів місцевого самоврядування на засадах поєднання функцій місцевих владних структур та регіональних і загальнодержавних органів влади, а також створення сприятливих умов для формування стабільної сільської економіки, створення міцної територіальної громади, пошук джерел фінансування і залучення власних коштів, перекваліфікація селян за умови спеціальних програм через скорочення осіб, задіяних в сімейному господарстві. Селяни мають бути рушійною силою у розбудові сільської місцевості при підтримці з боку районних і обласних структур.

Згладжування відмінностей, нерівностей в розвитку сільських і міських жителів, покращення середовища проживання та умов праці і доступу до комплексу благ (освіта, медицина, культура), наближення до рівня життєдіяльності міського населення потребує, насамперед, зміни парадигми розвитку сільських територій, пріоритетів аграрної політики розвитку сільськогосподарського виробництва. Сутність сучасної парадигми в

переорієнтації з пріоритетів і переваг спеціалізованого фермерського господарства, заснованого на приватній власності на землю, на повернення до державної підтримки крупних товаровиробників у сільському господарстві. Подальший інноваційний розвиток сільського господарства країни полягає у структуризації підприємництва на користь високоефективних господарств, зокрема з виробництва зерна, що сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, покращенню умов і якості життя сільських мешканців з врахуванням активізації лізингової діяльності.

Висновки. Нині лізинг сільськогосподарської техніки як базова основа функціонування високоефективних господарств є простою і ефективною фінансовою схемою, яка поєднує власника фінансового капіталу з виробником, де техніка селу надається в кредит з відносно м'якими умовами розрахунку за неї. Економічні переваги лізингу це, насамперед: доступність придбання будь-якої техніки вітчизняного і зарубіжного виробництва певної вартості без початкових податкових внесків; висока гнучкість, яка дає можливість оперативно реагувати на зміни в ринковій інфраструктурі при придбанні устаткування; широкий набір сервісних послуг після придбання техніки; фінансові лізингові платежі, які сприяють стабілізації фінансових планів і т.д. Необхідним є формування механізму підтримки агролізингу, де основні функції мають бути покладені на органи державної і місцевої влади і включати: визначення реальної підтримки сільгоспвиробників і інвестування виробництва; реалізацію стабільного механізму ресурсної підтримки лізингу сільськогосподарського устаткування; забезпечення правових умов для підтримки агролізингових регіональних ринків. Все це поряд із створенням Лізингового фонду сприятиме підвищенню ефективності агропромислового виробництва сільських територій, економічному піднесенню і в кінцевому рахунку - підвищенню якості життя сільських жителів, зростанню їх добробуту.

Література

1. Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Фашевський М.І. Просторова організація продуктивних сил України: мезо – та макрорегіональний рівень –Вінниця: Книга-Вега. 2007.- 572с.
2. Стан та перспективи розвитку матеріально-технічного забезпечення агропромислового виробництва. – К.: ІАЕ УААН. – 48с.
3. Танклевська Н.С. Проблеми розвитку лізингу у регіональних АПК // Економіка АПК, 2007.- №3.- С. 58-61.

Summary

Leasing in the system for rural / Chernjuk L.G,

The subject of comprehensive development of the rural territories was examined, specific features and character of the new forms of entrepreneurship in this process were determined, notably the leasing. The role and significance of the leasing activities have been explained in view of ensuring the efficiency of the agro-industrial production, development of rural territories, establishing adequate lifestyle conditions for the rural residents.

Keywords: rural area, lease, leasing, investment, agricultural producers,